

**Ferdinand Opll, Stadt und Reich im 12. Jahrhundert (1125-1190)**  
(= *Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters.*  
*Beihefte zu J.F. Böhmers Regesta imperii* 6), Wien-Köln-Graz 1986,  
Hermann Böhlau Nachfolger, 624 s.

Město je fenomén, který provází všechny vyspělé lidské kulturní pospolitosti a tak jak jsou tyto rozdílné v čase i prostoru, tak jsou rozdílné i tváře i tvářnost měst jako takových. Vzhledem k tomu se vědecké bádání až na výjimky<sup>1</sup> vypořádává skorem napořád se specializovanými otázkami - a jinak to ovšem ani nejde, nemá-li se sklouznout k povrchnosti - když k fenoménu času a prostoru přistupuje i hledisko věcné. Přitom pochopitelně hraje svou vážnou roli i historie právní i dějiny správní. V práci monografické i syntetizujících pokusech, věnovaných jednotlivým kulturám je "velký provoz", existují speciální ústavy, objevují se samostatné časopisy, takže zvládnout, ano jen přehlédnout látku se nemůže plně zdařit ani v sídlech dobře vybavených a fungujících knihoven, které ovšem u nás nejsou vůbec. Alespoň ilustrativně uveďme, že jen v posledním "Forschungsberichtu" W. Ehbreehta a dalších z r. 19872 se eviduje v oblasti německé pro období necelých deseti let na 1666 titulů, které jistě ani autoři referátu sami nemohli všechny důkladně přečíst (je třeba přiznat, že některé práce číst celé se ani nevyplácí). Ale nemůžeme-li podat žádný širě zaměřený souhrnný referát, nemá to znamenat, že by se nemělo upozorňovat aspoň exemplárně na některá klíčová či aspoň významná díla zahraniční literatury, která nám mohou leccos říci metodicky i věcně. Myslím, že k nim patří i v nadpisu uvedené dílo Opllovo, jehož rukopisnou verzi z r. 1984 se autor, který je dnes ředitelem archivu města Vídně, habilitoval na vídeňské univerzitě. Snad je v této souvislosti vhodné dodat, že Opll se věnuje soustavně studiu 12. století: vydal mj. knihu o itineráři Friedricha Barbarossy a vydává *Regesta imperii* tohoto panovníka. Protože výše citované dílo má na první pohled neobvyklou strukturu, je třeba věnovat nejprve zevrubnější pozornost jí.

Po obligátní předmluvě přináší stručný úvod (s. 11-24) zhrňný přehled německého a italského bádání o této problematice, i když s některými obecnějšími odbočkami. První základní oddíl tvoří stopadesátistránková stať "Städte im regnum Theutonicorum" (s. 25-177), druhý pak "Städte im regnum Italiae" (s. 178-480). Stať "Städte im regnum Burgundiae" už svým rozsahem působí jen jako doplněk (s. 481-518). Z ryze technického hlediska lze ovšem litovat, že nebylo využito možností živých záhlaví pro zpřehlednění práce, tj. že se v nich neobjevují jména jednotlivých měst. Vlastní stať posléze uzavírá kapitola "Zur Stadtentwicklung im 12. Jahrhundert: Analysen und Ergebnisse" (s. 519-561), jež se rozpadá na sedm menších oddílů. Na osmnácti stránkách přicházejí "Bemerkungen zur kaiserlichen Städtepolitik im 12. Jahrhundert", rozdělené dle uvedených tří království, dále pasáž o císařských založeních měst, postavení měst v panovnickém itineráři, o významu měst jako opevněných sídel, o městě jako zdroji císařových příjmů, o panovníkovi a městské sociální skladbě a posléze o prostředcích a metodách císařské městské politiky. Dále následují přílohy o příjmech z těchto měst a seznamy prvních výskytů jmenování konzulů v městech italských. Knihu posléze uzavírá seznam pramenů a literatury, soupis zkratk a rejstřík, čímž se rozumí rejstřík věcný. Potřebu rejstříku jmen

místních autor oddiskutovává tím, že kniha sama je členěna dle jednotlivých lokalit (viz ještě níže), není to však vůbec přesvědčivé, protože jednak různé zajímavé i důležité informace mohou být a také jsou o jednotlivých městech podány i v souvislosti s hlavním výkladem o jiných, nehledě už vůbec k tomu, že tak vypadají ze zorného pole informace závěrečné kapitoly zcela. A ani argument ohledně jmen osobních, že totiž není třeba je registrovat z důvodů obsahových, není přesvědčivý; rejstřík věcný pak vykazuje všelijaké mezery (srv. např. heslo *Volkszählung*, kdy vypadla s. 263, heslo *Konsuln* s. 207, *Regalien* s. 234 aj.).

Je ale třeba vrátit se k jádru knihy. To tvoří slovníková, v jednotlivých oddílech abecedně řazená hesla o kolísavém rozsahu (od dvou do dvanácti stran), v nichž s použitím rozsáhlé literatury i primárních tištěných pramenů, zejména vlastních císařských listin, je rekonstruován proměnlivý vztah panovníkův k příslušným městům. Pro oblast "německého" království to je celkem 35 lokalit, pro Itálii 52 a pro Burgundsko 19 (z toho 13 je pojednáno toliko souhrnně), tedy celkem 106 míst. V každém z uvedených hesel je podána i rámcová retrospektivní charakteristika a pak je interpretován rekonstruovatelný vztah, zejména listinami doložené vazby v souvislosti s politickými, vojenskými a hospodářskými aspekty. Přitom ovšem dominují právní vztahy a správní proměny, aniž by však bylo vždy dostatečně zřetelné patrné, jaké byly základní impulsy, které k těmto kontaktům vedly. Je pochopitelné, že vyspělejší poměry italské bylo možno sledovat s větší určitostí, ale stejně tak padne do očí skutečnost, že autor nevzal v úvahu všechny města, zejména pak v oblasti středoevropské. To podle našeho názoru bylo zapotřebí i v tom případě, když materiál není k dispozici, neboť to zachované vazby nutně staví do určitějšího světla a může poukázat na dosud neznámé souvislosti. Vůbec se mi zdá, že tento řekl bych "slovníkový" přístup není nejšťastnější volbou. Výraznější rysy vývoje či aspoň okamžitého stavu by bylo bývalo lépe zachytit v jednotném chronologickém výkladu (s eventuálním členěním na ony tři základní celky, případně podle jednotlivých kategorií měst, jak se tehdy vytvořily či vytvářely). Rovněž překvapuje, že u školeného diplomatika bylo tak málo místa věnováno diplomatickým východiskům, ať už přímo ve vztahu k městům, či v souvislosti s ostatním materiálem. Tu by zejména různé statistické a vůbec tabelární přehledy a souhrny o struktuře vydaných listin rozhodně nebyly na závalu. Naopak mohly různě přinést důležité poznatky pokud jde o kolísání, stoupání či prolínání se různých vlivů při praktickém řešení rozličných politických i dalších problémů doby. A při případně hlubší analýze itinerářových údajů, kterým autor věnoval posléze jen nesouvislé poznámky, by jistě nebylo zcela zanedbatelné sledovat i místo vydání příslušných listin, resp. jejich jednotlivých typů ve vztahu k příjemcům. Tato vazba by zejména při velkých vzdálenostech, které římský panovník tehdy musel překonávat, mohla přinést aspoň symptomy pro míru závažnosti případně "příležitosti" takových právních aktů, tím spíše, když by se při větších vzdálenostech zakalkulovala i roční doba. Výsledky by pak získaly platnost i pro další otázky. Bylo by možno pokračovat, ale není to v této souvislosti zapotřebí.

A tak lze informaci o této knize, pro studium počátků rozvoje pozdně-středověkých evropských měst nepochybně závažné, uzavřít konstatováním, že nabízející se, resp. vyvozené závěry jsou poměrně sporé, i když v práci samotné je uloženo velké množství informací, které však nebyly dostatečně soustavně zhodno-

ceny. Zdá se, že to bylo způsobeno zejména nepříliš šťastnou skladbou knihy. Ale snad se od autora dočkáme nějakého zevrubnějšího využití této materie a jejího usoustavnění v samostatné rozpravě, k níž si v této knize vytvořil základní východiska, která by bylo třeba prohloubit.

## Poznámky

- 1 V poslední době zejména LEONARDO BENEVOLO, *Die Geschichte der Stadt*, Frankfurt a.M. - New York 1984, 2. Aufl., 1069 s. Snad nebude na závalu, upozorním-li alespoň bibliograficky na jednu novější souhrnnější práci z oblasti starších středoevropských městských dějin: EBERHARD ISENMANN, *Die deutsche Stadt im Spätmittelalter 1250-1500. Stadtgestalt, Recht, Stadtrecht, Kirche, Gesellschaft, Wirtschaft*, Stuttgart 1988, 442 s.
- 2 W. EIBRECHT a další, *Neue Veröffentlichungen zur vergleichenden Städtegeschichte 1979-1986, Blätter für deutsche Landesgeschichte* 123, 1987, s. 299-604.

© Ivan Hlaváček, 1991